

นวัตกรรมการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 40
Innovations for Community

CBR: พลังปัญญาของแผ่นดิน Creative Wisdom of the Land

Community Based Research

สร้างคน สร้างการเรียนรู้
สร้างการเปลี่ยนแปลง

มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุก หนองโมเดล

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานนาม “ราชภัฏ” และตราประจำมหาวิทยาลัย นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณและเกียรติยศสูงสุดแก่ชาวมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ พระราชอาณาจักร โดยนาม “ราชภัฏ” หมายความว่า “เป็นคนของพระราชา” ชาวมหาวิทยาลัยราชภัฏ ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ได้เกิดพระมหากรุณาธิคุณนี้ไว้เหนือเกล้าและจงรักภักดีด้วยการตั้งปณิธานที่จะประพฤติ และปฏิบัติหน้าที่เจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาท ในการพัฒนาประเทศและบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่พี่น้อง ประชาชนชาวไทย

ตลอดระยะเวลากว่า 50 ปี ที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ยังคงยึดมั่นอุดมการณ์และปณิธานของ “ราชภัฏ” ต่อภารกิจการเป็นองค์กรหลักเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้สามารถพึ่งพาตนเองและสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีตามหลักวิถีพอเพียง โดยสร้างความเข้มแข็ง เกิดการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น จึงได้มีการนำกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) มาเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการพัฒนา ร่วมกับชุมชน ซึ่งการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นแนวทางหนึ่งในการ สร้างคน สร้างการเรียนรู้ สร้างการเปลี่ยนแปลง ผ่านระบบและกลไกของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวิเคราะห์ ร่วมจัดการ ร่วมวางแผน โดยใช้กระบวนการที่เป็นเหตุเป็นผล เป็นระบบ บนฐานของความรู้และข้อมูล และมีการสรุปบทเรียนเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่อยู่คู่กับชุมชน

CBR = พลังปัญญาของแผ่นดิน
Creative Wisdom of the Land
Community Based Research

CBR นวัตกรรมการศึกษาเพื่อท้องถิ่น 4.0 Innovations for Community 4.0

1. การฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ของชุมชน มีกระบวนการ ดังนี้

- 1.1 การสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน โดยการโอบอ้อม เพื่อค้นหาศักยภาพชุมชน
- 1.2 การพัฒนาฐานคิดเชิงระบบ โดยการสร้างฐานความคิดของคนในชุมชน
- 1.3 การพัฒนาศักยภาพของชุมชน โดยการพัฒนา เพิ่มพูนทักษะ ความรู้ และวิธีการในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 1.4 การสร้างกลุ่มคนทำวิจัย โดยการค้นหาทีมวิจัยที่มีปณิธาน มีศักยภาพ มีทักษะและองค์ความรู้ ต้องการพัฒนาด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

“โอบอ้อม” แปลว่า การพูดคุย ปกป้อง หารื้อกันในกลุ่มประชาชน

2. การเพิ่มพูนภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1 การขับเคลื่อนพลังปัญญาของแผ่นดิน โดยการปฏิบัติงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคนให้ตื่นรู้และคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล

2.2 การกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการส่งเสริมและสร้างโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน พัฒนาความสามารถของคนในชุมชน และขับเคลื่อนงานในชุมชน

2.3 การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่สังคม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

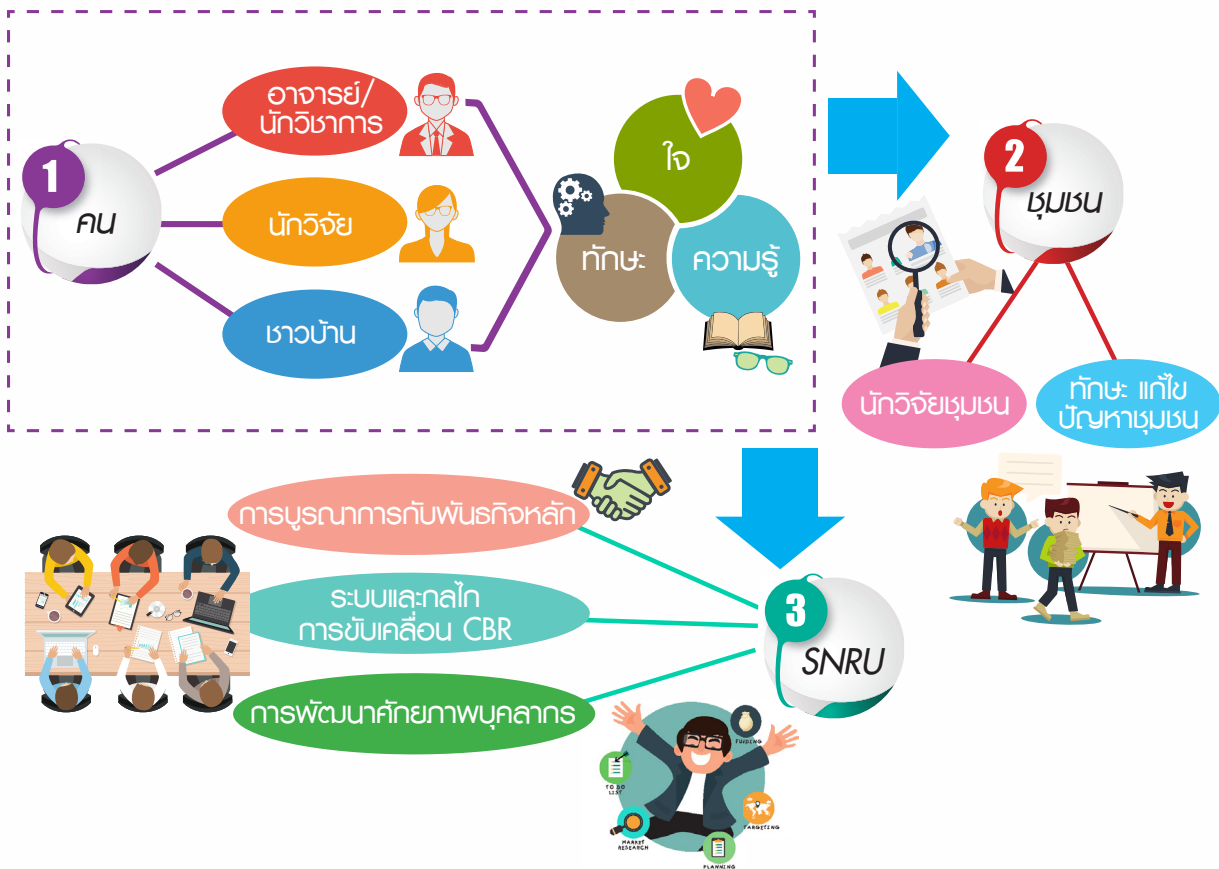
มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสกลนคร
4 in 1

- ▶ การวิจัย
- ▶ การบริการวิชาการ
- ▶ การเรียนการสอน
- ▶ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

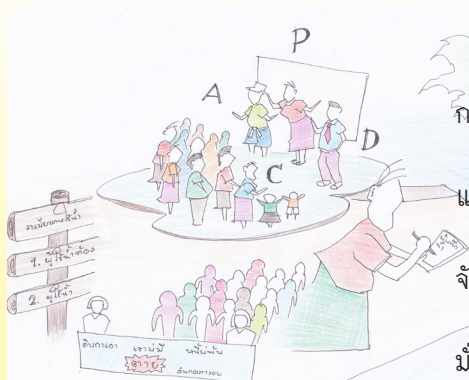
RDI SNRU
CBR
7 in 1

ชุมชนท้องถิ่น
3 in 1

- ▶ สร้างคน
- ▶ สร้างการเรียนรู้
- ▶ สร้างการเปลี่ยนแปลง

3. การเสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดินอย่างยั่งยืน

- 3.1 เกิดการบูรณาการพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยและการสร้างความเข้มแข็งเพื่อการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้ชุมชนท้องถิ่น
- 3.2 เกิดนักวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นกำลังในการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
- 3.3 เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นชุมชนนักปฏิบัติที่มีการจัดการความรู้ในชุมชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ
- 3.4 เกิดชุมชนเข้มแข็ง ที่สามารถยืนบนฐานของความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

การดำเนินงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

1 Time Line CBR SNRU

หมู่บ้านราชภัฏ สู่ ต่างอยโมเดล

เพื่อ...สร้างคน สร้างการเรียนรู้
สร้างการเปลี่ยนแปลง

2549

- งานวิจัยเพื่อการบริหารวิชาการในพื้นที่ ภูพาน หนองหาร และหมู่บ้านราชภัฏ
- โหนดวิจัยเพื่อท้องถิ่น การขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพื้นที่

2557 - 2558

- “การวิจัยเพื่อท้องถิ่น” โดย พศ.ดร.บัญชากร แก้วส่อง
- โครงการ มรส. กับ บทบาทการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น สังคม เพื่อการพัฒนาศักยภาพ พลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และพัฒนาชุมชนความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
- MOU (สกว.+มรส.) 3 ปี
- วางแผนการทำงานร่วมกับเครือข่าย (TRF+IERD+SNRU)
- โครงการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- โครงการระบบแลกเปลี่ยนในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร และโครงการวิจัย 5 โครงการ โดยใช้พื้นที่อำเภอต่างๆเป็นฐานการวิจัย

2555 - 2556

- “การวิจัยชุมชน” เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัย โดย ศศ.ดร.โยธิน แสงวงศ์
- โครงการสนับสนุนการพัฒนาศูนย์วิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นอีสานตอนบน

2559

CBR-SNRU #1

- โครงการวิจัยสามารถสร้างองค์ความรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาของชุมชน จำนวน 5 โครงการ
- ต่างอยโมเดล “แก้ปัญหามุมมองแบบมีส่วนร่วม เริ่มที่ชุมชน ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อชุมชน”

คุณลักษณะสำคัญของ

2

“งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”

2.1 โจทย์การวิจัยต้องมาจากชุมชน ถึงแม้ว่าจะมีนักวิชาการจากภายนอกเข้าไปจุดประกายความคิด แต่ท้ายที่สุดแล้ว โจทย์การวิจัยต้องเป็นโจทย์ที่ชุมชนหรือคนในท้องถิ่นเห็นว่ามีสำคัญ และอยากจะค้นหาคำตอบร่วมกัน

2.2 ชุมชนเป็นผู้ทำวิจัย ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการค้นหาคำตอบ ตั้งแต่การพัฒนาโจทย์ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การปฏิบัติการแก้ไขปัญหา และการสรุปผลการวิจัยร่วมกัน

2.3 การมีส่วนร่วมจากทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนเจ้าของโจทย์ และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความรู้สึกการเป็นส่วนหนึ่งของโจทย์การวิจัย

2.4 ออกแบบปฏิบัติการบนฐานข้อมูล มีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการแก้ไขปัญหา โดยเริ่มจากการวางแผนการทำวิจัย จะทำให้ชาวบ้านรู้จักตนเอง รู้ว่ามีปัญหาอะไร จุดไหน อย่างไร

2.5 การพัฒนาและยกระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้ชุมชน รู้จักตนเอง พึ่งตนเอง เห็นทุนชุมชนเดิม นำทุนชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปผสมผสานกับความรู้ใหม่ เพื่อการแก้ไขปัญหาชุมชน พัฒนาชุมชน ให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการวิจัย

2.6 การสร้างคน สร้างการเรียนรู้ สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะชาวบ้าน ภายใต้ หลักคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนแบบมีส่วนร่วม เริ่มที่ชุมชน ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อชุมชน

2.7 การเสริมพลังอำนาจของชุมชน การวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ความรู้กับการปฏิบัติการ โดยมีชุมชนเป็นฐานที่ตั้ง ดังนั้น การบริหารจัดการงานวิจัย กระบวนการวิจัย จึงเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้เกิดการมองเห็นตัวตนของชุมชน (ทุนทางสังคม) เสริมการสร้าง พลังศรัทธาเชื่อมั่นในชุมชน หมู่บ้าน และมีพลังลุกขึ้นมาปฏิรูปชุมชนด้วยพลังของคนในชุมชน

กระบวนการของ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”

3.1 การแสวงหาคนทำวิจัย คุณสมบัติของนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- 1) มีจิตสาธารณะ
- 2) มีจิตใจใฝ่รู้
- 3) มีความเพียร

3.2 การพัฒนาโจทย์ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีเป้าหมายอยู่ที่ผู้รับประโยชน์โดยตรงจาก งานวิจัยคือชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น โดยในเบื้องหลังได้มีการกำหนดฐานคิดและวิธีคิด เป็นหลักการ กำกับไว้อย่างน้อย 4 ประการด้วยกันคือ

- 1) โจทย์วิจัยต้องมาจากปัญหาความต้องการของชุมชน
- 2) โจทย์วิจัยต้องมีความเป็นไปได้ที่จะประสบผลสำเร็จ
- 3) โจทย์วิจัยต้องยกระดับทักษะการแก้ปัญหาของชาวบ้านผ่านการศึกษา ค้นคว้าข้อมูล
- 4) ผู้เข้าร่วมต้องมีความเข้าใจต่อโจทย์วิจัยอย่างชัดเจน

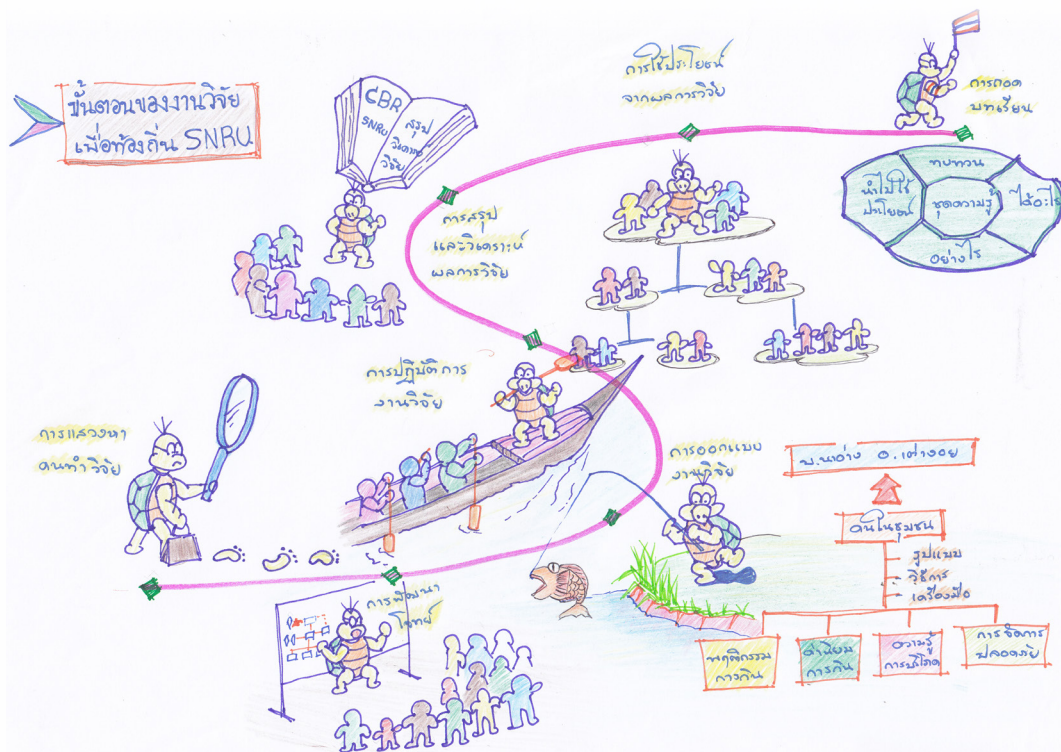
3.3 การออกแบบงานวิจัย ทีมนักวิจัยต้องทำความเข้าใจและออกแบบรูปแบบ การดำเนินงานร่วมกัน

3.4 การปฏิบัติการงานวิจัย การวางแผน การกำหนดเป้าหมาย และปฏิบัติการร่วมกัน
ในทีมนักวิจัย

3.5 การสรุป และวิเคราะห์ผลการวิจัย นักวิจัยร่วมกันทบทวนกรอบและกระบวนการดำเนินงาน วิเคราะห์ผลการวิจัย นำเสนอผลการวิจัย ถ่ายทอดสู่ชุมชนและเวทีวิชาการ

3.6 การใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย การนำผลการวิจัยคืนสู่ชุมชนเพื่อการขยายผล การพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนรวมไปถึงผลักดันให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนนำไปใช้ต่อไป

3.7 การถอดบทเรียน เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของนักวิจัย โดยการถอดบทเรียนและสกัดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวนักวิจัย สร้างชุดความรู้ สร้างชุดบทเรียน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง

4 นวัตกรรม การวิจัยเพื่อท้องถิ่น 4.0

ด้วยการขับเคลื่อนกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงก่อเกิดระบบและกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ทั้งหมด 9 ระบบและกลไก ซึ่งเป็น “นวัตกรรมการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 4.0” มีดังนี้

- 4.1 ระบบและกลไกการบริหารงานภายใน
- 4.2 ระบบการดำเนินงานภายใน
- 4.3 ระบบการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย ผ่านพี่เลี้ยง และเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 4.4 ระบบการค้นหานักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 4.5 ระบบการค้นหาและการเลือกพื้นที่วิจัยในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 4.6 ระบบการสนับสนุน ติดตามการดำเนินงานในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 4.7 ระบบการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 4.8 ระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างองค์ความรู้ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 4.9 ระบบการสื่อสาร สนับสนุน และติดตามการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

จากนวัตกรรมการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 4.0 ดังกล่าว สามารถสร้างนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีปณิธาน มีองค์ความรู้ในการทำงานเพื่อชุมชน รวมทั้งเกิดทักษะในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ตลอดจนเกิดการบูรณาการกับพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เพื่อฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ของชุมชน เพิ่มพูนภูมิปัญญาท้องถิ่น และเสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดินได้อย่างยั่งยืน ดังนี้

4.1 ระบบและกลไกการบริหารงานภายใน

ผู้บริหารระดับนโยบาย มีแนวนโยบายในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้ปรัชญาของการเป็น “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น”

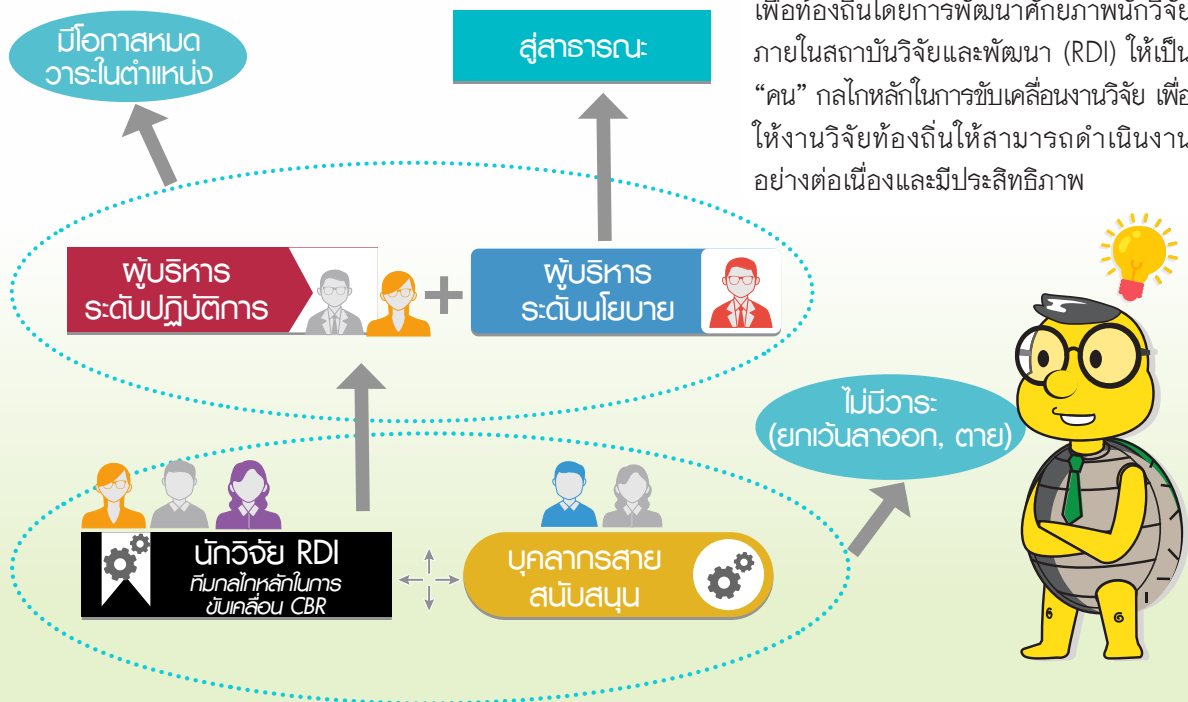
ผู้บริหารระดับปฏิบัติการ มีบทบาทหน้าที่ในการกำกับดูแล วางแผนการปฏิบัติงาน ร่วมออกแบบระบบและกลไก และร่วมตัดสินใจในการดำเนินงาน

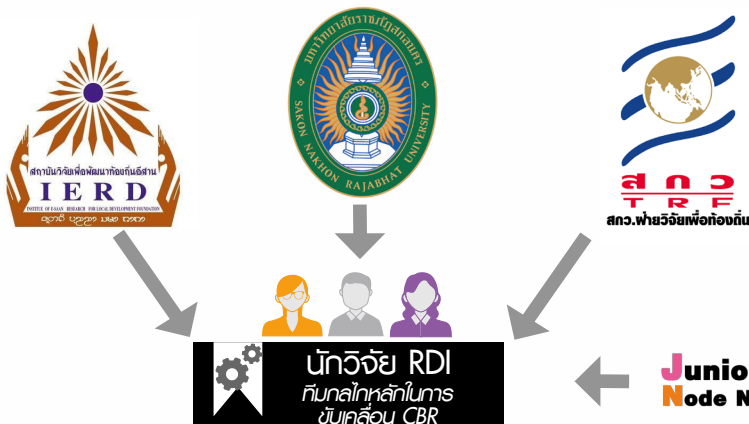
นักวิจัยสถาบันวิจัยและพัฒนา (RDI) มีบทบาทหน้าที่หลักในการขับเคลื่อนและถอดบทเรียนการดำเนินงานวิจัย เช่น ออกแบบและวางแผนปฏิบัติการ ดำเนินการจัดกิจกรรม จัดและสรุปประเด็น ประสานงาน อำนวยความสะดวกทุกส่วน สรุปผล วิเคราะห์ สังเคราะห์ ถอดบทเรียน เขียนรายงานผลการวิจัย และเป็นพี่เลี้ยง (ที่ปรึกษา) ให้แก่ โครงการวิจัยย่อย เป็นต้น

บุคลากรฝ่ายสนับสนุน มีบทบาทหน้าที่ ในการให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ตามบทบาทที่ได้รับมอบหมาย ตามแผนการดำเนินงานของโครงการวิจัย

4.2 ระบบการดำเนินงานภายใน

การขับเคลื่อนการดำเนินงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นโดยการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย ภายในสถาบันวิจัยและพัฒนา (RDI) ให้เป็น “คน” กลไกหลักในการขับเคลื่อนงานวิจัย เพื่อให้งานวิจัยท้องถิ่นให้สามารถดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

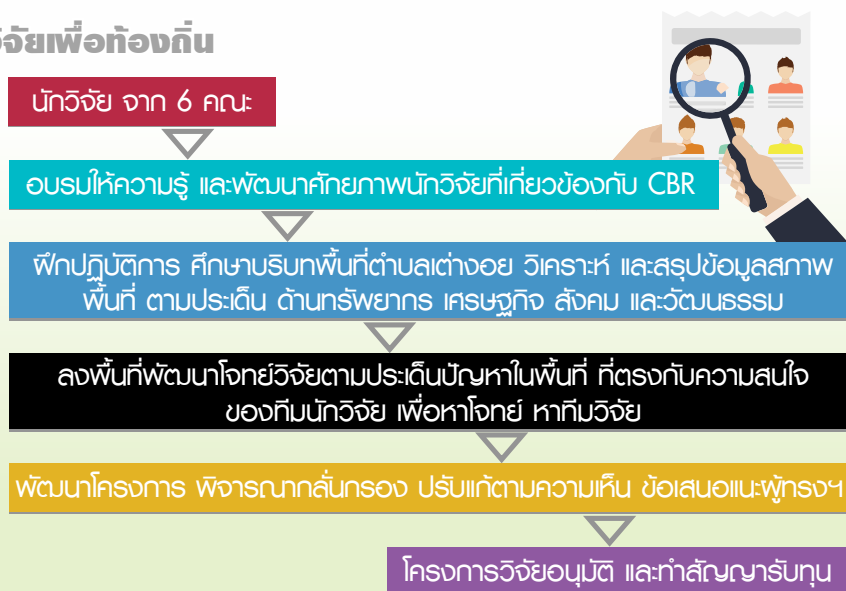
4.3 ระบบการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย ผ่านพี่เลี้ยง และเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

นักวิจัยสถาบันวิจัยและพัฒนา (RDI) ได้รับการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยผ่านพี่เลี้ยงและเครือข่ายการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่นอีสาน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นรุ่นเยาว์)

นักวิจัย ได้เป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นรุ่นเยาว์ (Junior Staff Node Network : JSN) เป็นเครือข่ายในการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แก่ผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นคนหนุนงานรุ่นเยาว์เพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน เสริมทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของประเทศไทย

4.4 ระบบการค้นหานักวิจัยเพื่อท้องถิ่น

นักวิจัยที่มีปณิธาน มีศักยภาพ มีทักษะและองค์ความรู้ ต้องการพัฒนาตนเองด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากทุกคณะภายในมหาวิทยาลัย ร่วมกันพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้การสนับสนุนการดำเนินงานจากโครงการระบบและกลไกฯ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของโครงการวิจัย เกิดคนทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น สร้างการเรียนรู้ และสร้างการเปลี่ยนแปลง

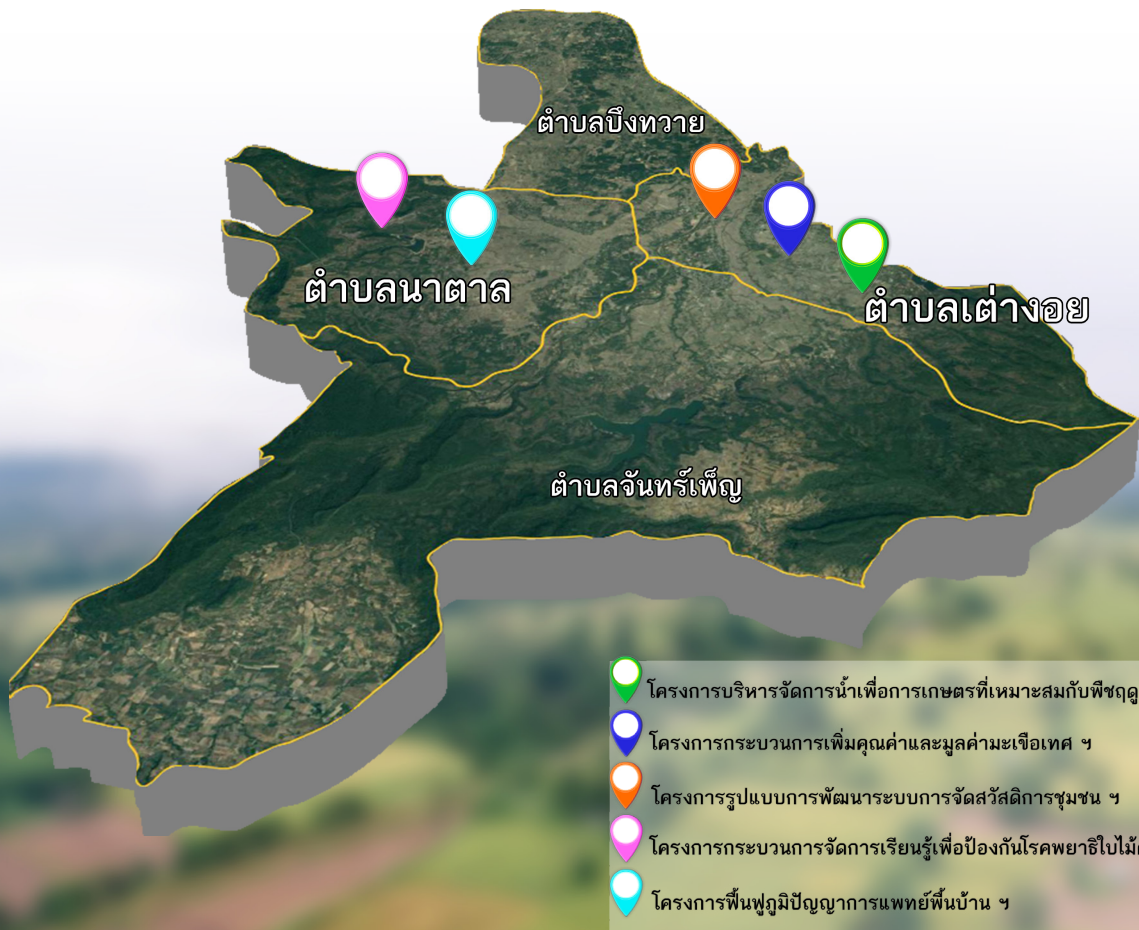

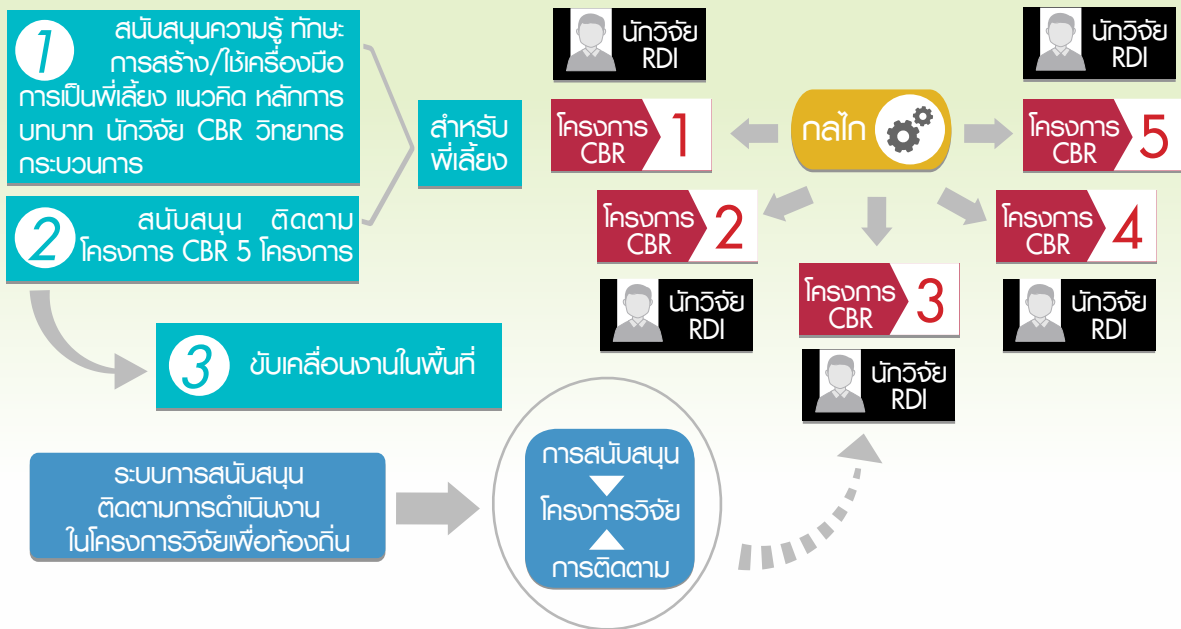
4.5 ระบบการค้นหาและการเลือกพื้นที่วิจัยในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ผู้นำชุมชน เล็งเห็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และต้องการให้คนในพื้นที่ มีองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น ผ่านกระบวนการและวิธีการ ที่ชุมชนสามารถนำไปปรับใช้ได้ง่าย

พื้นที่ ศึกษาบริบทชุมชน ศักยภาพพื้นที่ สภาพการณ์ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และความต้องการของชุมชน

นโยบายของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ให้สามารถคงอยู่ในสภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และตอบโจทย์การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เกิดการสร้างความร่วมมือกับชุมชน

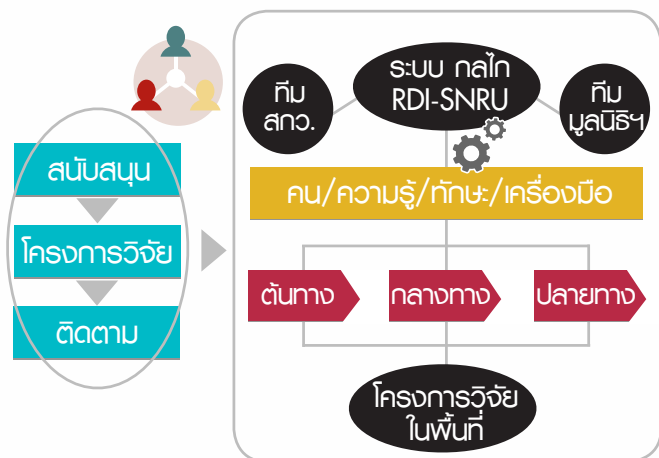

4.6 ระบบการสนับสนุน ติดตามการดำเนินงานในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ระบบการสนับสนุน และติดตามการดำเนินงานในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สนับสนุน หนุนเสริม และติดตาม การดำเนินงานของโครงการวิจัยในพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว การวางบทบาทนักวิจัยสถาบันวิจัยและพัฒนาเป็นหนึ่งในนักวิจัยในโครงการวิจัยในพื้นที่เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งจากการจัดระบบกระบวนการดังกล่าว ส่งผลให้นักวิจัยสถาบันวิจัยและพัฒนาได้รับองค์ความรู้ พัฒนาทักษะ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

4.7 ระบบการพัฒนาศักยภาพ นักวิจัยเพื่อท้องถิ่น

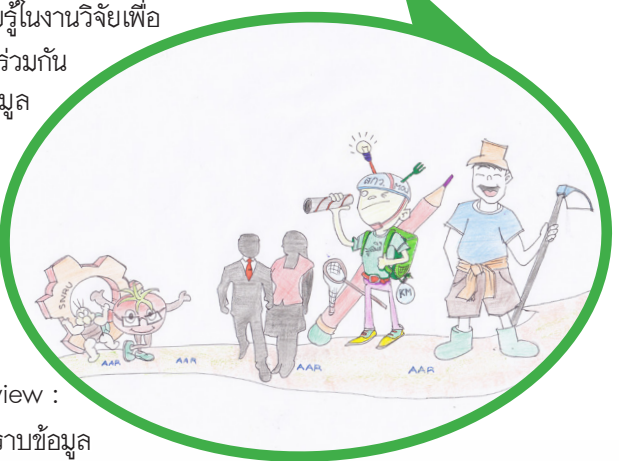
ระบบการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้การสนับสนุน หนุนเสริมของ สกว. และมูลนิธิ เพื่อการพัฒนาศักยภาพ สนับสนุน องค์ความรู้ เสริมสร้างทักษะ กระบวนการ วิธี การที่เกี่ยวข้อง ตลอดการดำเนินกิจกรรมของ โครงการวิจัยในพื้นที่ ตั้งแต่ ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง เพื่อให้โครงการวิจัยบรรลุเป้าหมาย ในการดำเนินงาน

4.8 ระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้าง องค์ความรู้ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างองค์ความรู้ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการถอดบทเรียนเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งมีการถอดบทเรียนในหลายระดับชั้น เพื่อการสื่อสารข้อมูลจากการถอดบทเรียนการเรียนรู้ของกลุ่มแต่ละส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป ซึ่งในแต่ละกิจกรรม โครงการระบบและกลไกฯ จะมีแนวทางหรือเส้นทางการดำเนินงานในรูปแบบดังนี้ เช่น การวางแผนการดำเนินงาน การออกแบบระบบหรือรูปแบบการดำเนินกิจกรรม การปรึกษาหารือ การรายงานสถานการณ์ และการตัดสินใจต่าง ๆ เป็นต้น

การทบทวนหลังการปฏิบัติงาน (After Action Review : AAR) ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกส่วนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้รับทราบข้อมูลการดำเนินงานไปพร้อม ๆ กันในทุก ๆ กิจกรรมการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

4.9 ระบบการสื่อสาร สนับสนุน และติดตาม การดำเนินงาน วิจัยเพื่อท้องถิ่น

ช่องทางการสื่อสาร สนับสนุน และติดตามการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีระบบหนังสือราชการ และระบบสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ซึ่งมีความสะดวกและรวดเร็วในการสื่อสารข้อมูล จึงทำให้ การสื่อสาร การส่งต่อ การปรึกษาหารือ การวางแผน การตัดสินใจ การสนับสนุน และการติดตาม การดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างครอบคลุม รวดเร็ว และทั่วถึง ทำให้นักวิจัย บุคลากรที่เกี่ยวข้องในแต่ละส่วน และผู้ที่สนใจติดตามข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง

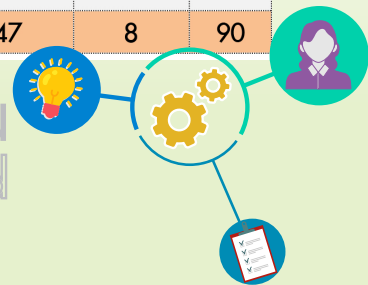
ผลการขับเคลื่อนระบบและกลไก

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

การพัฒนาและขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สามารถพัฒนาศักยภาพอาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการในมหาวิทยาลัย และนักวิจัยชาวบ้าน ในพื้นที่อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร จำนวน 90 คน ทำให้เกิดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เกิดระบบและกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชุดความรู้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเกิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ตอบโจทย์ชุมชนท้องถิ่น จำนวน 5 โครงการ ดังนี้

โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	จำนวนนักวิจัยในโครงการ (คน)			
	อาจารย์/ นักวิจัย/ วิชาการ	นักวิจัย ชาวบ้าน	ที่ปรึกษา	รวม
1. การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรที่เหมาะสมกับพืชดูแล้งโดย การมีส่วนร่วมของเกษตรกรและภาคีเครือข่ายในเขตพื้นที่ชลประทาน อ่างเก็บน้ำห้วยค้อ	4	21	3	28
2. รูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนของตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร	7	4	-	11
3. กระบวนการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์มะเขือเทศโดยการมี ส่วนร่วมของชุมชนบ้านนางอย ตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร	7	7	4	18
4. การฟื้นฟูภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีเครือข่ายตำบลนาตาล อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร	8	7	-	15
5. กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับโดยการมี ส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับภาคีเครือข่ายในเขตบ้านนาอ่างและ บ้านอ่างคำ ตำบลนาตาล อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร	9	8	1	18
รวมจำนวนนักวิจัยทั้งหมด	35	47	8	90

การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรที่เหมาะสมกับพืชฤดูแล้ง โดยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและภาคีเครือข่าย ในเขตพื้นที่ลพบุรี อ่างเก็บน้ำห้วยค้อ ตำบลท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดสกลนคร

อาจารย์ ดร.ปฐกวิทย์ มั่นโคกสูง
และคณะ

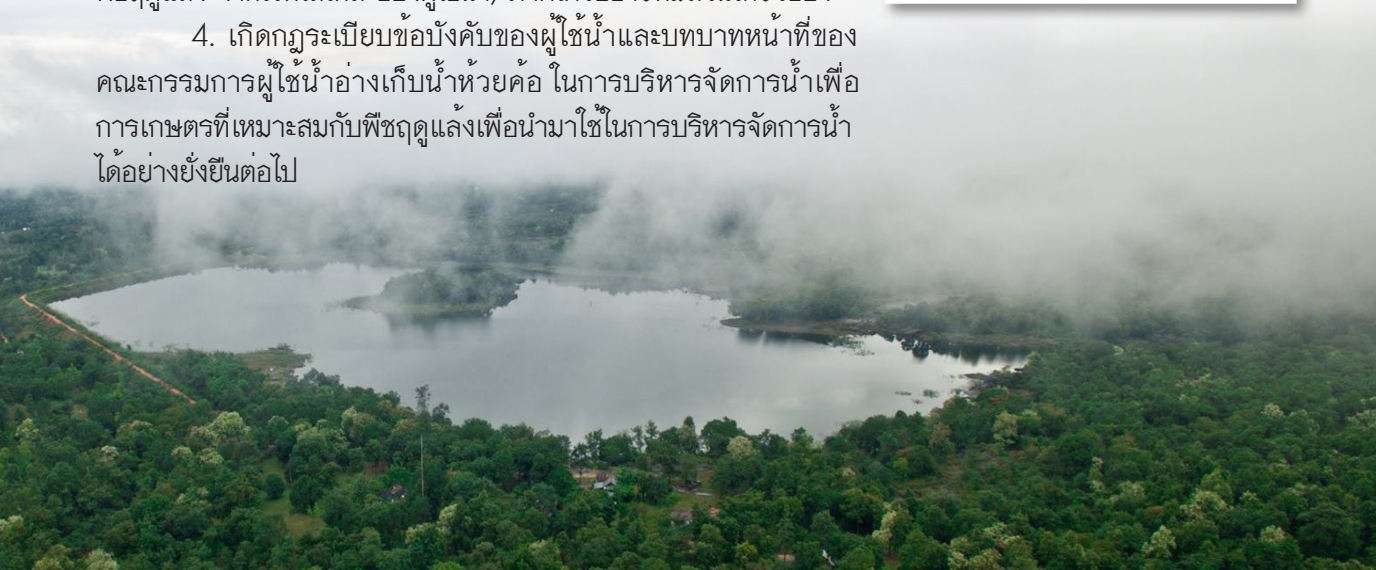
ผลการวิจัย พบว่า

1. บ้านนางอย-บ้านโพนปลาโหลมีสภาพพื้นที่ราบเชิงเขาสภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย ดินค่อนข้างจะไม่สมบูรณ์ อุ้มน้ำได้ไม่ดี มีการปลูกพืชฤดูแล้ง คือ มะเขือเทศ ข้าวโพดฝักอ่อน มันสำปะหลัง มันฝรั่ง และข้าวโพดฝักสด จำนวน 4,000 ไร่ ช่วงเวลาที่ปลูกคือ หลังฤดูเกี่ยวข้าว (ประมาณเดือนตุลาคมถึงเดือนเมษายน) เป็นการใช้น้ำจากระบบชลประทานอ่างเก็บน้ำห้วยค้อ ซึ่งปริมาณน้ำในระบบชลประทานอ่างเก็บน้ำห้วยค้อในแต่ละปีมีความเพียงพอต่อการปลูกพืชฤดูแล้ง (โดยมีระบบการบริหารจัดการน้ำของคณะกรรมการผู้ใช้น้ำ)

2. การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านบ่อดอกที่สูบน้ำจากน้ำใต้ดิน เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำสำรองในช่วงที่อ่างเก็บน้ำห้วยค้อขาดแคลน มีภูมิปัญญาจากสัญญาณเตือนจากธรรมชาติ คือ ขวัญแมงมุม เตือนให้ทราบว่าน้ำในอ่างเก็บน้ำกำลังจะหมด เกษตรกรจะใช้น้ำบ่อดอกเข้ามาเพิ่มปริมาณน้ำนอกเหนือจากคลองส่งน้ำ

3. เกิดยุทธศาสตร์การพัฒนากาการบริหารจัดการน้ำเพื่อการปลูกพืชฤดูแล้ง จากเวทีเสวนาของผู้ใช้น้ำ/ภาคเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

4. เกิดกฎระเบียบข้อบังคับของผู้ใช้น้ำและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยค้อ ในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรที่เหมาะสมกับพืชฤดูแล้งเพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการน้ำได้อย่างยั่งยืนต่อไป

กระบวนการเพิ่มมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์มะเขือเทศ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนางอย ตำบลนางอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

อาจารย์ ดร.ปิยะจันทร์ ปัทมดิกล
และคณะ

ผลการวิจัย พบว่า

1. ชุมชนได้นิยาม ความหมายของ “มูลค่า” คือ รายได้จากการปลูกมะเขือเทศ เป็นเครื่องมือของ เกษตรกรบ้านนางอย “คุณค่า” คือ ความสุขของ ครอบครัว การอยู่ดีกินดีของครอบครัว และการ รักษาสิ่งแวดล้อม

2. พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงวิถีการ เกษตรของชุมชนบ้านนางอย มีการผลิต การแปรรูป และการตลาดของมะเขือเทศบ้านนางอย พบว่า การ ผลิตมะเขือเทศมีการพัฒนาระบบการผลิต ตั้งแต่ปลูก ดูแลรักษา จนถึงเก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อส่งขายให้ โรงงานหลวงเป็นหลัก แต่ยังขาดการพัฒนาเรื่องการ แปรรูป และการตลาด

3. การจัดการผลผลิตมะเขือเทศของเกษตรกร บ้านนางอยหลังการเก็บเกี่ยวแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 มะเขือเทศผลสดที่มีคุณภาพดี (ประมาณ ร้อยละ 98 ของผลผลิตทั้งหมด) ส่วนใหญ่จำหน่ายให้ แก่โรงงานหลวง และบางส่วนพ่อค้าคนกลางที่เข้ามา รับซื้อในพื้นที่ ส่วนที่ 2 มะเขือเทศผลสดที่คึกคุณภาพ ไม่ดี (ประมาณร้อยละ 2 ของผลผลิตทั้งหมด) ส่วนหนึ่ง เกษตรกรนำไปเลี้ยงวัว เลี้ยงไก่ อีกส่วนจะทิ้งเป็น ปุ๋ยพืชสดในแปลง

4. การสร้างกระบวนการเพิ่มมูลค่าและคุณค่า มะเขือเทศทำให้เกษตรกรผู้ผลิตมะเขือเทศบ้านนางอย ส่วนหนึ่งมีแนวคิดร่วมในการรวมกลุ่มจัดตั้งวิสาหกิจ ชุมชน โดยใช้ชื่อว่า “วิสาหกิจชุมชนเกษตรกรผู้ปลูก มะเขือเทศปลอดสารพิษและการแปรรูปบ้านนางอย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการผลิตมะเขือเทศปลอด สารพิษเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า โดยในเบื้องต้นจะผลิตเป็นส้มน้่มะเขือเทศบ้านนางอย

โครงการวิจัยรูปแบบการพัฒนากระบวนการจัด สวัสดิการชุมชนของตำบลต่างอย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

อาจารย์อุทุมพร หลอดโคก และคณะ

ผลการวิจัย พบว่า

1. ทศนคติของชุมชนต่อสวัสดิการชุมชน
ที่เป็นตัวเงินเปลี่ยนไปเป็นสวัสดิการที่ไม่ใช่เพียง
“ตัวเงิน”
2. เกิดกองทุนสวัสดิการชุมชนต่างอย
3. การมีรูปแบบสวัสดิการชุมชน โดยการฟื้นฟูระบบสวัสดิการ
ชุมชนแบบอดีต คือ การสะสมทุนผ่านประเพณีบุญกองข้าวหรือกองทุน
การช่วยเหลือซึ่งกันและกันผ่านการระดมทุนเพื่อสร้างเสริมอาชีพ และ
การพัฒนาอาชีพของคนในชุมชนโดยการเอาเอง
4. การพัฒนาเด็กเยาวชน ผ่านกลุ่มสภาเด็กและเยาวชน ตำบล
ต่างอย เพื่อเกิดสำนักจิตอาสาช่วยเหลือกิจกรรมในชุมชน ภายใต้อ
หลักคิดร่วม คือ การมีส่วนร่วมของคนต่างอย ร่วมกันสร้าง ร่วมกันทำ
ร่วมกันรับผลประโยชน์ บนฐานการให้อย่างรู้คุณค่าและรับอย่างมีศักดิ์ศรี

กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ โดยมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับภาคีเครือข่าย ในเขตบ้านนาอ่างและบ้านอ่างคำ ตำบลนาตาล อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

อาจารย์ศศิวรรณ ทักสินเอี่ยม
และคณะ

ผลการวิจัย พบว่า

1. โรคพยาธิใบไม้ตับของชุมชนบ้านนาอ่าง และบ้านอ่างคำ พบว่า มีการติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับคิดเป็นร้อยละ 38.29 โดยมี ความหนาแน่นของพยาธิใบไม้ตับส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 1 – 100 ใบต่ออุจจาระ 1 กรัม ต่ำสุด 3.25 สูงสุด 1,260.0 ปัจจัยด้านอายุมีความสัมพันธ์กับปริมาณความหนาแน่นของพยาธิใบไม้ตับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.188, p < 0.05$)

2. กระบวนการจัดการเรียนรู้และบทเรียนการจัดการกระบวนการเรียนรู้โรคพยาธิใบไม้ในตับที่ผ่านมาของชุมชนและภาคีเครือข่าย พบว่า มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีบทบาทในการกำจัดพยาธิใบไม้ตับในหลากหลายวิธีการ แต่ยังพบว่าประชาชนในพื้นที่ยังคงมีการติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับ ซึ่งประชาชนมีความคิดเห็นว่าที่ไม่สำเร็จและยังคงทำให้อัตราการติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับยังสูงอยู่นั้นเนื่องมาจาก ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักถึงอันตรายจากพยาธิใบไม้ตับ ยังได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโรคพยาธิใบไม้ตับไม่ถูกต้องและไม่ทั่วถึง

3. กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ แบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

- **ระยะที่ 1** ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมทำ โดยผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า และประชาชนมีส่วนร่วมกับนักวิจัยชุมชน สะท้อนการทำงานการป้องกันโรคพยาธิ ที่ผ่านมา ถึงความสำเร็จ ความไม่สำเร็จ โดยการทำแผนปฏิบัติการป้องกันโรค

- **ระยะที่ 2** แขนงนำชุมชน ร่วมกับทีมวิจัยขับเคลื่อนการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ โดยใช้ตนเองเป็นต้นแบบ การถ่ายทอดความรู้ ชีวชน ใกล้เคียง บังคับเสี่ยง ต่อการเกิดโรคพยาธิใบไม้ตับ โดยการเชื่อมประสานการทำงานแบบภาคีเครือข่าย ในการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ ในชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

การฟื้นฟูภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายตำบลนาตาล อำเภอดงอียง จังหวัดสกลนคร

พศ.ปากลิ้น ชาติพยอด
และคน:

ผลการวิจัย พบว่า

1. ตำบลนาตาลมีภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านที่หลากหลายซึ่งสอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และความหลากหลายของระบบนิเวศ ทำให้มีหมอพื้นบ้านปรากฏอยู่ 5 ประเภท ได้แก่ หมอสมุนไพร หมอเป่า-จุด หมอเหยา หมอขวัญและหมอธรรม

2. หมอพื้นบ้านมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการเป็นที่พึ่งทางกายและทางใจของคนในชุมชน

3. หมอพื้นบ้านแต่ละคนมีองค์ความรู้ในศาสตร์แขนงของตนเอง วิธีการ รูปแบบการรักษาที่แตกต่างกัน มีการหยิบยืมรูปแบบและวิธีการของหมอพื้นบ้านที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกันมาใช้ เนื่องจากภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านบางประเภทมีการสืบทอดมาจากครูคนเดียวกัน

4. ทักษะคิดและการให้คุณค่าต่อหมอพื้นบ้าน พบว่า หมอพื้นบ้านมีหน้าที่ในชุมชนจึงทำให้คนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีและยอมรับนับถือหมอพื้นบ้านในฐานะที่เป็นหมอที่รักษาโรค เป็นครูภูมิปัญญาทางการแพทย์ที่ควรค่าแก่การยกย่องและสืบทอดองค์ความรู้นั้นไว้ให้ถึงรุ่นลูกหลาน

5. ปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านมีอยู่ 4 ประเภท ได้แก่

- การจัดทำทำเนียบหมอพื้นบ้าน
- การทำฐานข้อมูลตำรายาหรือสูตรรักษาของหมอพื้นบ้าน
- ปฏิบัติการปลูกสมุนไพร พบว่า เป็นกิจกรรมปฏิบัติการที่ได้รับความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ ชาวบ้านและสถานศึกษา
- การสร้างสื่อเพื่อเผยแพร่ พบว่า หมอพื้นบ้านและภาคีเครือข่ายมีความต้องการสร้างสื่อหนังสือ สื่อออนไลน์และสารคดีเกี่ยวกับภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน เพื่อเผยแพร่ให้กับคนในชุมชนได้รับรู้ถึงประโยชน์ของหมอพื้นบ้านและหันมาใช้บริการของหมอพื้นบ้านควบคู่กับการแพทย์แผนปัจจุบัน

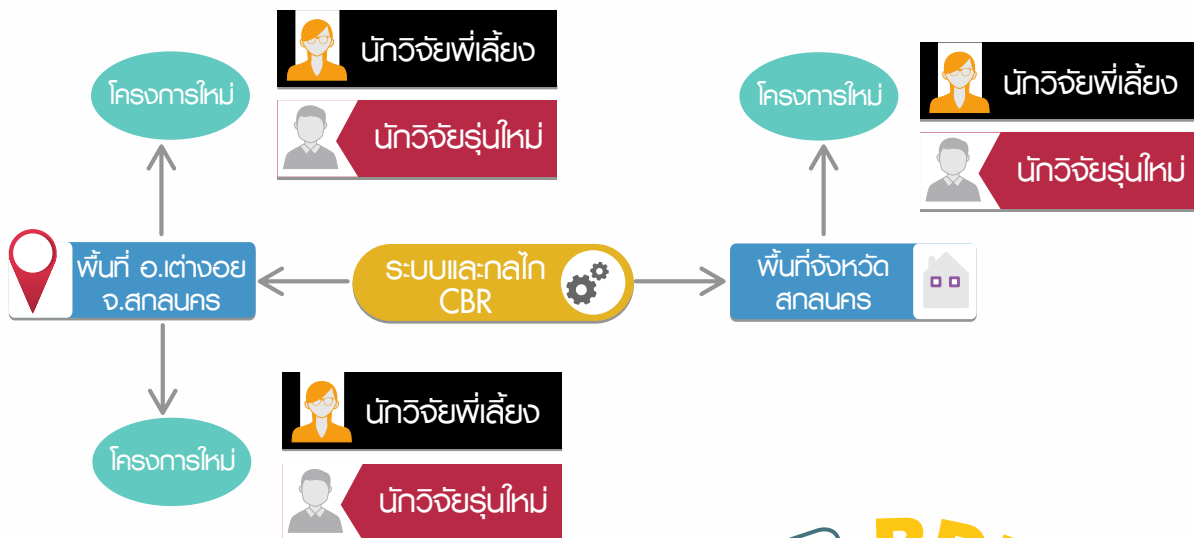

แผนการดำเนินงาน การวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ระยะต่อไป

การดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนาชุมชนอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน จึงก่อเกิดการขับเคลื่อนกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ทั้งหมด 9 ระบบและกลไก เพื่อการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การขับเคลื่อนงานในระยะถัดไปสู่การประยุกต์ใช้ระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งประกอบไปด้วย

การต่อยอดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเดิมให้มีการศึกษาอย่างลุ่มลึก การประยุกต์ใช้ระบบและกลไกในการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่เดิมแต่เป็นประเด็นโจทย์การศึกษาใหม่ รวมถึงการพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นเชิงพื้นที่

ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพ “คน” จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองจากฐานทรัพยากรที่มี “อัตลักษณ์” และ “ภูมิปัญญา” สู่การปรับตัวให้ชุมชนอยู่ได้อย่างมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของห้วงเวลา

สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
680 ถ.นิติโย ต.ธาตุเชิงชุม อ.เมือง จ.สกลนคร
E-mail : rdi_snru@snru.ac.th
Website : <http://rdi.snru.ac.th>

ที่ปรึกษา

อาจารย์ ดร.มาลี ศรีพรหม
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา

ข้อมูลและวาดภาพประกอบ
งานวิจัยและบริการวิชาการ

ออกแบบและจัดทำ
งานสารสนเทศและเผยแพร่ผลงานวิจัย

พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 1,000 เล่ม
พิมพ์ที่ สมศักดิ์การพิมพ์